

*Hogy búcsúzik az 1956-os nemzedék?**Gondolatok és adalékok értékválasztásaink hátteréről*

a évfordulót ülünk, értékeket teszünk mérlegre. Magyarországon mostanában sűrűn sorjáznak a történelmi évfordulók. Jó, hogy így van. Ezek a nyilvános alkalmak ugyanis egyént és közösséget akarva-akaratlan értékválasztásra készítetnek. Ilyenkor a tájékozatlanság vagy a közömbösség is támpontnak számít. A hírek és a vélemények özönében a történelmi hagyománytól való elszigeteltség kétségtelesen a pillanatnyi, a divatos jelenségek elsőbbségére vall. Értékválasztás ez is. Kérdés persze, hogy honnan ered, és merre sodor. Mindenesetre a társadalomban nincs mozgás valamilyen értékválasztás nélkül. Ebből kell kiindulnunk.

PÉLDÁUL AZ ORSZÁGGYŰLÉSI ESKÜ ÉRTÉKE

Térjünk rá a történelmi évfordulók tanulságaira. Most, 2008-ban mindenekelőtt Nagy Imre, Maléter Pál, Gimes Miklós és Szilágyi József törvénytelen kivégzésének ötvenedik évfordulójára emlékezünk. Társukként több száz hazai, erdélyi és kárpátaljai vértanú sorsát idézzük fel. Valamennyien az 1956-os magyar forradalom véres megtorlásának estek áldozatul. Róluk, de másokról is szól az Élő '56 Társulás 1957-es állásfoglalása: „Kötelességünk, hogy 2007-et és 2008-at a törvénytelen és kegyetlen megtorlás emlékévének nyilvánítsuk. Ezen az ötvenedik évfordulón a megemlékezést 1956 történelmi jelentőségéhez méltóvá kívánjuk tenni, visszautasítva minden meghamisítást és rágalmozást. Felkérjük a Magyar Köztársaság Országgyűlését, hogy vessen véget a meggyaláztatásnak, és alkosson törvényt az 1956-os magyar forradalom védeltségéről, tagadásának büntetéséről... Soraink napról napra fogyatkoznak. Ennek a teljes történelmi igazságtételnek tudatában kívánunk búcsúzni.” Az Élő '56 Társulás hazai és külföldi szervezeteket foglal magába. A kisebb-nagyobb csoportok tagságát 18–20 ezer egykori ötvenhatos forradalmár teszi. Mára ennyi maradt.

Csak hát az 1956-os nemzedék nem egyedül belőlük áll. Magyarországon az 1947-től berendezkedő kommunista önkényuralom, a magát nyíltan megnevező proletárdiktatúra népes vezető réteget hozott létre. Ez a réteg az 1956-os forradalom idején felbomlott, a szovjet birodalom szomszédos országaiba menekült, titkos helyeken várakozott. November 4-étől aztán a megszálló szovjet hadsereghez csatlakozva visszalopódtak a hatalomba, és részt vettek a megtorlásban. Így ők is tagjai az 1956-os nemzedéknek. Helyük és szerepük szerint a forradalomellenesség és a megtorlás szárnyához tartoznak. A nemzeti önrendelkezést és a demokráciát tagadták és támadták. Az idegen fegyverrel visszaállított kommunista önkényuralmat

képviseletük saját érdekükben. Amikor a forradalmat megtorolták, a népakaratot gyalázták meg. Évtizedekkel később, 1989-ben nyíltan és őszintén megbánást tanúsíthattak és igazságot szolgáltathattak volna. Kevesen vállalkoztak erre. Az 1956-os nemzedék forradalomellenes szárnya még ma is inkább az önigazoláshoz ragaszkodik, szemben a történelmi igazsággal. Tagadják és rágalmazzák az 1956-os forradalmat – történelmi és nemzeti értéként tagadják és rágalmazzák.

Különös összefüggésbe ágyazza ezt bele egy emlékezés a Magyar Kommunista Munkáspárt lapjának 2007. decemberi számában. Ez az emlékezés a 84 évesen elhunyt Vlagyimir Alekszandrovics Krjucskovot méltatja: „A kapitalizmus igazságtalanságai ellen, a szocializmusért küzdött diplomataként, pártmunkásként, a szovjet hírszerzés vezetőjeként, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Bizottsága elnökeként. Fiatal diplomataként 1956-ban Budapesten szolgált Jurij Andropov nagykövet mellett. Később sem kellett neki bemutatni, hogy mi az ellenforradalom. Tudta és látta, hogy Kádár János vezetésével milyen embertelen (!) erőfeszítéseket kellett tenni a szocializmus megszilárdításáért... 1989-ben, amikor világossá vált, hogy Magyarországon rendszerváltásnak álcázva hamarosan egy új ellenforradalom fog győzni, azokat támogatta, akik szocializmust akartak. A KGB elnökeként átadta az akkori magyar pártvezetésnek azokat a dokumentumokat, amelyek bizonyították, hogy Nagy Imre, a nemzet mártírjának kikiáltott egykori politikus a '30-as években besúgó volt... 1991-ben Krjucskov tett még egy utolsó kísérletet a szocializmus megmentésére a Szovjetunióban. A kísérlet elbukott, és másokkal együtt Krjucskov is börtönbe került. Szabadulása után a Zjuganov vezette kommunisták mellé állt.” A színes újságot, a *Szabadságot* országosan terjesztik, benne ezzel az emlékezéssel. Végteára is európai demokráciában élünk.

No és az 1956-os demokrácia, európaiság, nemzeti önrendelkezés? Itt mindez ellenforradalomnak minősül, és ezt az ellenforradalmat mindig és mindenütt „meg kell akadályozni”. Ahol fegyverrel tették, ezek szerint jól tették. Ne csodálkozzunk tehát az Élő '56 Társulás felkérésén, hogy az 1956-os forradalom történelmi igazságát és nemzeti értékét törvény védje a tagadástól. Csodálkozni éppenséggel a szelíd felkérés időpontján lehet. Hiszen eddig 1956 óta ötvenkét év, az 1989-es alkotmányos rendszerváltozás óta tizenkilenc év telt el. Nyugaton eleve úgy látták, hogy az 1956-os magyar forradalomban az emberi és a közösségi szabadság, a demokrácia, a nemzeti önrendelkezés, a más államokkal való békés együttműködés alapértékei öltöttek testet. Az alkotmányos alapon szabadon választott magyar országgyűlés 1990-ben az első törvénnyel ugyanezt ismerte el, ünnepélyesen és egyöntetűen. Most pedig egy bejegyzett politikai párt a legszélesebb nyilvánosság előtt tagadja ezt a történelmi igazságot és nemzeti értéket.

Tagadja, mert tagadhatja. Hallgatólagos és nyílt bátorítást ehhez a forradalom megtorlását irányító kommunista önkényuralom utódpártjától, a jelenleg is kormányzó szocialistáktól kapnak. A mai hazai történelmi értékválasztás így a lezáratlan és tisztázatlan múlt ellentétes hatásaiba ütközik. A fiatalabb nemzedékek bizalmatlanul méregetik az egymást meghazudtoló és vádoló elődöket. Ez a lezáratlanság, tisztázatlanság és bizalmatlanság az értékválasztást inkább nehezíti,

mintsem könnyíti. Az egymásra szoruló korosztályokat széttaszítja. Az új értéket szembefordítja a hagyományossal. Ezek a körülmények a kötődés nélküli magatartásnak kedveznek.

Emberi és közösségi értékeink a magatartás és az életvezetés alapjait jelentik. Természetes folytonosságuk és újulásuk az egyén önazonosságát és a társadalom összetartását erősíti. Az értékek külső és mesterséges tagadása és változtatása azonban a személyiségben elbizonytalanodást, a társadalomban feszültséget és bomlást gerjeszt. Esetünkben ráadásul történelmi sorsfordulókról és gyökereikig ható egyéni és közösségi viszonyokról van szó. Az 1956-os forradalom és a megtorlás ellentmondásos újraértékelése az 1989–90-es alkotmányos rendszerváltozás után azt a kérdést veti fel, hogy milyen országhoz és nemzethez is tartoztunk és tartozunk, érdemes-e bármilyen országhoz és nemzethez tartoznunk, illetve ez a kötődés egyáltalán jelent-e értéket. Ez ugyan végletes kérdés, de a helyzet maga teszi azzá. Egyik oldalon áll Nagy Imre, az 1956-os magyar forradalom miniszterelnöke, akit a népakarat és a nemzeti önrendelkezés vállalásáért kivégeztek, és aki az utolsó szó jogán sem kért kegyelmet. Ez a Nagy Imre a szabad ország és az összetartó nemzet értékeit képviseli. Vele szemben most névlegesen Krjucskov áll, a Nagy Imrében jelentkező értékek tagadója és vérbe fojtó ellensége. Ez a névleges ellenképviselő ugyanakkor a nemzetek feletti birodalmi szocializmus értékét fejezi ki, továbbá Magyarország és a magyar nemzet önazonosságának és önrendelkezési akaratának fölöslegességét, sőt kártékonyágát sugallja. Szűk kör, gyenge hatás? Ne legyintsünk rá! Most a felszínes hatások is súlyosbítják az emberi és a közösségi értékek válságát.

De vegyük szemügyre az általánosabb veszélyt. Haladjunk időben visszafelé. Krjucskov és Gorbacsov, a Szovjetunió utolsó elnöke és kommunista pártfőtükára 2007. decemberben szerepelt a Magyar Kommunista Munkáspárt lapjában. Nem sokkal korábban Gorbacsov személyesen járt Budapesten, annak a Horn Gyulának hetvenötödik születésnapján, aki 1956-ban Krjucskov és a megszálló szovjet csapatok oldalán fogott fegyvert. Micsoda történelmi életkép jelent meg azon az országra-világra szóló nyári ünnepeken! A mai vezető kormánypárt lelkesen köszöntötte egyik alapítóját, nemrég elnökét és miniszterelnökét. Horn Gyula öntudatosan megismételte, hogy 1956. november 4-e után karhatalmista társaival „járőröztünk, a törvényes rendet védtük”. Gorbacsov készségesen igazolta az ünnepeket 1956-os szerepvállalását: „a megszállást nem kerülhettük el”. Még előbb Gyurcsány Ferenc, a jelenlegi szocialista pártelnök-miniszterelnök a legmagasabb állami kitüntetésre terjesztette fel Horn Gyulát. Ezt azonban a köztársasági elnök visszautasította. Így indokolt: Horn Gyula az 1956-os forradalom megtorlását „törvényes rendnek” ismeri el, márpedig „a forradalmat eltipró Kádár-rendszer és a Magyar Köztársaság értékrendje egymással össze nem egyeztethető”. Horn Gyula erre a születésnapjára ünnepség emelvényéről odavetette a köztársasági elnöknek: „A nénikéjét!”

Minek a „törvényes rendjét” is védte Horn Gyula? Kik és miért „nem kerülhették el a megszállást”? Magyarországon 2007-ben a vezető kormánypárt nyilván-

nos ünnepi rendezvényén így lehet beszélni az 1956-os forradalomról és a megtorlásáról? Noha a jelenlegi szocialista pártelnök-miniszterelnök a Magyar Köztársaság Alkotmányának jegyében tett esküt, ennek az alkotmányosságnak az értékrendjét semmibe veheti? Meglehet, a köztársasági elnök nem is egyértelmű értékrendre hivatkozott? A Magyar Köztársaságnak csak állampolgárai vannak, történelmi alapértékei nincsenek? Azokban a napokban más is zajlott. A szocialisták, pontosabban a Magyar Szocialista Párt döntéshozói egy megüresedett országgyűlési képviselői helyre Havas Szófiát hívták be. Havas Szófia, amúgy Horn Gyula unokahúga, azon frissiben színt vallott: „Ami 1956-ban történt, azt nem tudom forradalomnak tekinteni. Fasisztákat szabadítottak ki, bűnözők garázdálkodtak”. Ezután ő is esküt tett a Magyar Köztársaság Alkotmányának szellemében. Gyurcsány Ferenc pártelnök-miniszterelnök ezt azzal intézte el: „Ma még sokan gondolnak ezt is, azt is ötvenhatról”. De akik 1990 óta országgyűlési esküt tettek, azok is úgy gondolhatják, hogy a Magyar Köztársaság alkotmányba foglalt értékrendje nem egyértelmű? Így az eskü sem az? Az országgyűlési eskü értéke sem egyértelmű?

Ezek a kérdések akár ebben a mederben követhették, követhetik egymást. Ha a mindennapokat morzsoló ember találkozik ezekkel a kérdésekkel, annál rosszabb. Értetlenkedik, bosszankodik, hátat fordít. Ezen az úton aztán a pillanatnyi érdek és érdekesség, a gyorsan elérhető siker irányába lehet sodródni. Ilyen példa következik, személyre vonatkozó elmarasztalás nélkül. A Hajdú-Bihar megyei ingyenes ifjúsági hetilap, a *Tipp* 2008. január 11-ei számában bemutatkozott az internetező Suzanna N., eredeti nevén Nagy Zsuzsa: „Vagy a társaság közép-pontjában állok, vagy sehol. Imádom, amikor belépek valahova, és felkiáltanak, hogy megjött az istennő. Fel van töltve az arcom, a szám, a fenekem, és szilikon van a mellemben. Gyereket nem szeretnék. Nem áldozom fel a testemet, a fogaimat, a bőrömet, a mellemet. Ez vagyok én!” Suzanna N. naplójegyzeteket és üzeneteket közöl a világhálón, ott teremt és tart kapcsolatokat, ott kap meghívásokat. Életvezetési és magatartási mintát onnan merít, illetve ott terjeszt. Ebben egy külföldi „webdesigner cég” segíti – mivel „érdekes ember vagyok, és értek a divathoz”. A divathoz, a divatüzletághoz, a divatértékhez érkezünk. „Ebből a szabadúszásból hogyan lehet finanszírozni a szépészeti operációkat? Mindig csurran-cseppen valami”.

Önkéntes kölcsönösség és függőség ez. Háttérben a divatüzletág és a divatérték világhálója és világhálózata működik. Hol van már mindez országtól és nemzettől, történelemtől és hagyománytól? Itt a természetes indítékot és kötődést mesterséges készítés és kapcsolat váltja fel, előzi meg. A divat, a divatsiker, a divatértékek vonzását és mozgását egy amerikai „marketingkutató”, Philip Kotler 1994-es előadása széles keretben jellemzi: „Az új gazdaság vállalkozásai az információ alapulnak. Ebben a lehetőségek elméletileg korlátlanok. Mind több és több embert sodor magával az internetes trend, mondhatjuk, ez a második természetünké válik.” Igen, ezzel a „második természettel” van dolgunk. Ez a „második természet” különösen ott burjánzik el akadálytalanul, ahol a természetes kötődés, indíték, ér-

ték elbizonytalanodik és elsorvad, sőt mintegy tehetetlennek számít. Magyarországon most ennek a folyamatnak a mélypontján sínylódunk. Akiknek ez fáj, azok szégyent emlegetnek.

Kósa Ferenc ezek közé tartozik. A *Tekintet* folyóirat 2007. decemberi számában feltartóztatathatatlán és vigasztalan szégyent fogalmaz meg: „Már csak arra várunk, hogy történelmi szétesésünk szégyenét eltakarja a hó.” A *Hószakadás* című film-dráma rendezője most sem enged a komor drámaiságból. A 2007-es Kodály Zoltán-emlékév végén így összegzi a nemzeti kultúra, a nemzet, az értékörzés állapotát: „A jobb sorsra érdemes emberiség szervezetlen világával szemben egy jól szervezett és mindenre elszánt alvilág áll. Bármerre tekintek, mindenütt ezt látom. Itthon is, másutt is.” Kósa Ferenc azonban nemcsak művészként, hanem közgondolkodóként és baloldali politikusként is beszél. Ha „történelmi szétesésünk szégyenét” panaszolja, ezt az MSZP 1990 óta tevékenykedő országgyűlési képviselőjeként is teszi. Állapotrajza és összegző ítélete ezekből a tapasztalatokból is táplálkozik. Innen érdemes visszanyúlnunk a kezdetekhez.

ILLESZKEDÉS, FÜGGŐSÉG, FELELŐSSÉG

Bizonyos, hogy 1989-ben az ország és a nemzet történelmi válaszúthoz érkezett. De nem ő maga döntött. A döntést a Magyar Szocialista Munkáspárt felső hatalmi csoportja irányította. Kétszeresen is az ország és a nemzet jövőjének kárára döntöttek. Az 1947, majd 1957 óta uralmunkban tartott folyamatokat nem zárták le, bár megtehették volna. Engedték, hogy a többpártrendszer küzdelmeihez igazodó törekvést egy gazdasági érdekcsoport sajátítsa ki és képviselje minden értékelvőség mellőzésével.

Ez a féloldalas átalakulás az uralmi folytonosságuk feltételeit megóvta és megújította, de a nemzeti értékrend természetes kibontakozását gátolta. Az MSZMP-ből alakult MSZP elsősorban érdekcsoportként és kapcsolati hálózatként építette ki a túlélés és az átmentés útját. Lefoglalta a lehetséges baloldal teljes terét, ámde a nagy hagyományú baloldali politikai és szellemi arculat, viselkedés és értékrend feltámasztásával adós maradt. Még most, az MSZP 2007-es kongresszusán is csak távoli célul tűzte ki Gyurcsány Ferenc pártelnök-miniszterelnök: „Meg kell újítani a magyar baloldal politikáját. Ennek három forrásból kell táplálkoznia: a nemzeti progresszió nemes hagyományaiból, a demokratikus jogállam történelmi előzményeiből, a baloldal máig élő és ma is érvényes értékeiből.” A feladattal egy munkacsoportot bíztak meg. Ennek vezetője, Hiller István pártalelnök 2008. február 1-jén elmondta, hogy „az alapprogramot eddig nem sikerült elkészíteni, bemutatása és vitája a 2009-ben esedékes pártkongresszuson várható”. Húsz évnyi késés az alapprogrammal a politikai és az általános baloldali értékrend hiányának beismerését jelenti. Utólag beismerték ezzel azt is, hogy az 1989-es alkotmányos rendszer-változásban csak külső kényszert és belső uralmi célszerűséget láttak.

Mi is zajlott azonban 1989. január 27-étől október 23-áig? Azon az első napon Pozsgay Imre politikai bizottsági tag az 1956-os fordulatot ellenforradalom vagy

forradalom helyett „népfelkelésnek” minősítette. Zárásul pedig Szűrös Mátyás szocialista országgyűlési elnök kihirdette a Magyar Köztársaságot a módosított demokratikus alkotmány alapján. Közben a világpolitikai erőviszonyok gyökeresen változtak. Reagan amerikai elnök 1982-től fokozatosan terjeszkedő fegyverkezési versenybe, gazdasági és politikai csődbe és bukásba hajszolta a Szovjetuniót. Gorbacsov szovjet elnök és pártvezető a Varsói Szerződés Tanácskozó Testületének 1989. július 8-ai ülésén Bukarestben bejelentette: „A Szovjetunió az európai integrációt szükségszerű folyamatnak tekinti, amelyet az országok szabad politikai akaratára kell építeni.” A birodalmi erőközpont így lemondott a közép-európai övezet ellenőrzéséről. Tíz nap múlva, június 18-án a lengyel „megegyezőes választásokon” az ellenzéki Szolidaritás Polgári Bizottság a 100 tagú szenátusban 99 helyet szerzett meg, majd kormányt alakított. Magyarországon június 13-án kezdődött a Nemzeti Kerekasztal tárgyalássorozata a rendszerváltozásról. Ellenzéki szervezetek kezdeményezésére június 16-án rendezték Nagy Imre és vértanútársai ünnepélyes újratemetését. Minden készen állt az ország és a nemzet jó irányú történelmi sorsfordulójához.

Ez az MSZMP politikai akaratán múltott. Az 1987 óta létesülő független és ellenzéki mozgalmak, szervezetek, pártok legfeljebb kezdeményezhettek és követelhettek, de a pártállam központosított erőrendszerét nem ellensúlyozhatták. Ez a roppant erőrendszer belső érdekek és indítékok szerint működött. Az MSZMP központi bizottsági döntéshozói 1989. február 10-étől szeptember 25-éig készítették elő az átalakulást. A folyamatot a testület 1974 nyomtatott oldalnyi jegyzőkönyvei tárják elének. A döntéshozók a zárt üléseken érdekek, irányok, megoldások közül választottak. Csak ezeknek alárendelve esett szó ilyen-olyan eszméi, emberi és közösségi értékről. Ha meghatározó célt fogalmaztak meg, az ország és a nemzet sorskérdései, értékválasztásai ott nem szerepeltek. Ebben a hiány és a késés azóta tart.

Kövessük nyomon az akkori és a későbbi vezetők érvelését, a testületi előterjesztéseket és határozatokat. Grósz Károly főtitkár: „Döntenünk kell a többpártrendszer kialakulásának módjáról és a XIV. kongresszusig elvégzendő feladatok ütemtervéről. Mit kell tennünk, hogy sikeresen álljunk helyt a választási harcokban, hogy megőrizzük a párt vezető szerepét? A tapasztalatok azt mutatják, hogy a párttagság és a pártonkívüliek jelentős tömegei nem rendszerváltást, hanem modellváltást, korszerű, hatékonyan működő, demokratikus szocializmust akarnak.” Horn Gyula: „Nem szabad megengednünk, hogy 1956 kapcsán valamiféle lelkiismereti válság keletkezzen mindazoknál, akik fegyvert fogtak, mert akik fegyvert fogtak novemberben, azok az ellenforradalommal szemben léptek fel... A többpártrendszer felfogása nem mond ellent annak, hogy az MSZMP ezen belül a vezető szerep megőrzésére törekszik. És ez a kulcskérdés... Ha bármilyen pártszakadásra kerül sor, nehogy értékes erőink hagyják már el a pártot, mert netán ténylegesen a szélsőjobbos ellenzéknek tennénk szívességet.” Ormos Mária: „Egy kvázi többpártrendszer a párt hegemon szerepének a fenntartásával – amit nem ellenzék. Valódi többpártrendszer és a párt fennálló egysége nem egyeztethető össze.”

Nyers Rezsőt a betegségben elhunyt Kádár János után pártelnökké választották. Június 23-án vitaindító előadásában a politikai irányokat vázolta: „Elkövettünk a 40 év alatt annyi hibát, hogy úgy isten igazából egy alternatív kormányzás kellenne. Ha lenne egy alternatív szocialista párt, akiknek át lehetne adni a hatalmat. De nincs ilyen... Illeszkedniük kell Kelet felé is, meg Nyugat felé is. Korábban nem illeszkedtünk Nyugat felé, most vannak, akik csak Nyugat felé akarnak illeszkedni. Ezt sem szabad... Ezt ezek az SZDSZ-esek keményen megcsinálnák, de csak egy polgári liberalizmust csinálnának, amiből aztán lenne megint egy harcos kommunista párt, jó sztálinista kommunista párt, ezek előidéznék azt, amitől nyögne az egész ország... Tehát mi népi demokratikus eszmékből táplálkozó politikai-gazdasági rendszerért szállunk síkra, ez parlamenti demokrácia, ez gazdasági demokrácia és önkormányzatok... De azt sem tudom elképzelni, hogy itt, a kelet-európai realitásban akkor hogy is leszünk, ha elszakítjuk a kommunista kapcsolatokat. Nem szakadhatunk ki a kommunista mozgalomból sem.” A Programnyilatkozat-tervezet ebben a keretben készült: „Magyarországot a bürokratikus és diktatórikus államszocializmus válságba juttatta... Legfőbb célunk a demokratikus szocializmus, amelyet békés, népi demokratikus úton, fokozatos átmenettel, a társadalom és a gazdaság működőképességét fenntartva kívánunk elérni. Reformtörvényeink legfontosabb mozzanata és záloga pártunk újjáalakítása. Ezt fejezze ki a párt nevének megváltoztatása is. A pártállam állampártját a többi párttal alkotmányosan versengő, a platformok szövetségeként működő, modern szocialista politikai párttá akarjuk átalakítani. Meghatározó kormányzati szerepre törekszünk.”

Politikai fölényük biztosítására a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain a megelőzéssel is éltek és visszaéltek. Tehették, hiszen az 1990-es szabad választásig gyakorlatilag ők mozgattak minden intézményt és eszközt. Megelőző javaslatokat dolgoztak ki a két átfogó ügyben is, 1956 és az alkotmányozás ügyében. Ezek a megelőző javaslatok az MSZMP erejét és helyzetét védelmezték. Nemzeti megbékélés, október 23.: „A nemzeti megbékélés ügyét szolgálva készülünk október 23-ára. Igazságot kívánunk szolgáltatni mindazoknak, akik a társadalmi viszonyok humanizálásáért, demokratizálásáért, nemzeti érdekeink érvényesítéséért léptek fel, és áldozták életüket. Fejet hajtunk mindazok emléke előtt, akik meggyőződésük alapján bármely oldalon harcolva lettek tűzharcok vagy atrocitások áldozatai. Október 23-a legyen a népfelkelés napja, nemzeti emléknap.” Alkotmánymódosítási törvénytervezet: „1. §. Magyarország: köztársaság. 2. §. A Magyar Köztársaság független, demokratikus és szocialista jogállam... Megjegyzés: Az Ellenzéki Kerekasztal ellenzi, hogy az Alkotmány utaljon az állam szocialista jellegére.” Ebben a vitás kérdésben külön Állásfoglalás keletkezett: „Pártunk [...] határozottan kiáll amellett, hogy az új Alkotmány a Magyar Köztársaságot független, demokratikus jogállamként rögzítse, amelyben a demokratikus szocializmus értékei érvényesülnek. Ugyanakkor elfogadva a pluralizmust, helyesli, hogy a polgári demokrácia haladó értékei is megfogalmazást nyerjenek.”

Szép, szép, hogy ezen a szinten elfogadták a pluralizmust, noha a „haladó értékek” egyoldalú marxista értékelméleti megszorításával. Egyenjogú és ellenőrizhe-

tő általános pluralizmusra azonban nem is gondoltak. Jog és felelősség hatalmi viszonylataiban a jog kisajátítására és a felelősség elhárítására törekedtek. Az MSZMP döntéshozói mind az ország gazdaságát, mind a párt vagyonát az utolsó pillanatig a maguk javára forgatták, ezért titkosan kezelték. Hazai nyomorúságunk ősokárol, a külső függőségről is „egy gépelt példányban” készült titkos Tájékoztató 1989. szeptember 6-án. Grósz Károly leszögezte: „Olyan elfogadhatatlan helyzet alakult ki, hogy a gyorsuló konvertibilis eladósodás nagysága megközelíti forintban a rubel kereskedelmi aktívum növekményének és a lakosság értékmekítő devizaszerzésének együttes összegét... A belső társadalmi egyensúly, ezen belül a tömeges munkanélküliség és a növekvő lakossági teher miatt éleződő szociális feszültség reálisan csak újabb külső források bevonása esetén tartható kezelhető szinten. E koncepció következménye egyben a nyugati finanszírozástól való függőség tudatos felvállalása, tudomásul véve annak kül- és belpolitikai vonzatait.” Mintha titkos aknamezőt telepítettek volna az ország alá. A demokrácia, a hazaszeretet, a felelősségtudat és az őszinteség vizsgáján ezzel elbuktak.

Hosszú út vezetett ideig. A központosított tervezés minduntalan kimerítette a belső forrásokat. A tervezést irányító „pártállam állampártja” azonban a megoldások nyílt keresése helyett titkos nyugati hitelekhez folyamodott, így toldozta-foldozta hatalmát. Az 1971-től halmozódó titkos államadósság 1989-re 20,4 milliárd dollárra rúgott – viszonyítási adat lehet, hogy az évi áruforgalom egyenlege 0,5 milliárd dollárt tett ki. A hitelezők persze garanciát és viszonzást kértek. Egy kanadai tőkebefektetési társaság vezérképviselője, a magyar származású Andrew Sarlos emlékirataiban közzétette, milyen feltételeket szabtak: „Elengedhetetlen, hogy a befektetések tőkerészét kormánygaranciákkal biztosítsuk... Biztosítani tudtuk 900 törvény és jogszabály meghozatalát, illetve módosítását, benne a társasági törvényt.” Társasági törvény? Az 1988–89-es tulajdonlasi törvények megnyitották a magyar gazdaság átrendezését a külföldi befektetők érdeke szerint. Az érdekkölcsönösséget aztán úgy teremtették meg, hogy a részesedésre hazai pártállami érdekcsoportok is lehetőséget kaptak. Ellenőrizhetetlenül keletkeztek ezek a vegyes tulajdonok – a „spontán privatizáció” elindította a nemzeti vagyon olcsó kiárusítását. Az ország vesztes lett, az ország javaival házaló érdekcsoportok nyertesek lettek.

GYŐZELEM ÉS SIKER MINDEN ÁRON

Bennfentes érdekcsoportok húztak hasznot az MSZMP vagyonából is. Sietniük kellett vele. A Nemzeti Kerekasztal 1989. júniusban kötelezőnek fogadta el a nyilvános elszámolást és a pártok közötti arányos anyagi keretet. Az MSZMP szokásos zárt és titkos döntéshozása megbolydult, de hamar dűlőre jutottak. A vagyonleltár 1989. szeptember 20-án 2641 ingatlant és 10 milliárd 279,2 millió forint összes értéket tartalmazott. Egy belső Emlékeztető aztán néhány általános tételt is felsorolt: „Irodaház, üdülő, vadászterület, vadászház, vendégház, gépkocsipark, tudományos műhelyek, kutatóintézetek, oktatási intézmények, hírlapkiadó, megyei

lapkiadó, nyomdák, kiadóvállalatok, részvény, értékpapír, devizális követelés, alapítványok, MHSZ, Munkásörtség.” Mindezt vajon hogyan és hova számították be? És hogyan készültek a nyilvános elszámolásra? Kovács Jenő: „Én azt tudom elképzelni, hogy 2–3 éves programban hozzuk összhangba a régi birtokainkat, kezelési jogainkat és az új szükségleteket.” Nagy Sándor: „Ajánlom a párt illetékeseinek, hogy vagyonkezelő szervezet létrehozásán gondolkodjanak, aminek az a hallatlan előnye, hogy ha a párton belüli önálló jogi személyek, szervezetek megfelelő hányaddal állnak össze, akkor részvényekkel, részvények mozgásával is kifejezhető a vagyon – strukturális változások és viták esetén.” Nyers Rezső: „A kezelői jogokból még most, a generális elszámolás előtt csináljunk tulajdoni jogot, hogy el tudjuk adni, hasznosítsuk ezeket az ingatlanokat.” Befejezésül az 1957 óta központi bizottsági tag pártelnök sejtelmesen megjegyezte: „Sose láttam bele a kasszába.” Hát akkor ki látott, ki láthatott bele?

Igaz, ez a kassa sok és sokfajta forrásból gyarapodott attól fogva, hogy a szovjet hadsereg hazai „muszkavezetők” útmutatásával 1945. februárban feltörte a Magyar Nemzeti Bank pánccéltermét. Az 1989-es nyilvános osztozásból nem kevés érték áramlott vissza az eredeti tulajdonoshoz, a nemzethez. Rejtett csatornákon azonban ugyancsak nem kevés tulajdonjogot, kezelési jogot adtak-vettek bennfentes pártállami érdekcsoportok. Jelképes 1 forintos megváltásokra is fény derült. Az átrendezéseket, a tulajdonszerzéseket, a tulajdontársulásokat a külföldi befektetők elsőbbsége szabta meg. Ezek a mozgások mélyítették tovább az ország és a nemzet külső függőségét. A hazai résztvevők akarva-akaratlan elidegenedtek a nemzeti érdektől, szembe is fordultak vele. Emeljünk ki egy próbát. Az MSZMP tulajdonában levő 23 lapkiadót 1989–90 telén külföldi cégek vásárolták meg. Később hazai magánvállalkozók és önkormányzatok kívántak visszaszerezni néhány dunántúli megyei lapot. Magyar jelentkezőket külföldi cégek magyar részvényesei és jogi képviselői akadályoztak meg ebben – szükség esetén perre is mentek. A külföldi győztes magyar képviselője hogy élhette meg ezt a sikert a magyar érdekek szemben? Győzelem és siker minden áron? Ezek az esetek milyen mintával szolgáltattak, milyen hatást keltettek? Fiatal vállalkozókat, közgazdákat, jogászokat ezek a minták és hatások az értékválasztásban milyen irányba befolyásoltak?

Ne legyen kétségünk, a mérleg a győzelem és a siker felé billent és billen. Győzelmet és sikert itt a nagyobb gazdasági erő aratott – ha már a küzdelem a gazdasági erők síkján jelent meg. Magyarország 1989-től kifosztva és készületlenül lépett erre az útra. A pártállami döntéshozás birtokosa, az MSZMP a rendszerváltozás fordulópontján egyesegyedül a saját túlélésével törődött. Hogy is mondta Nyers Rezső a történelmi fordulat pillanatában? „Korábban nem illeszkedtünk Nyugat felé, most vannak, akik csak Nyugat felé akarnak illeszkedni”... – állapította meg. És a megoldást mitől várta? Nyers Rezső az MSZMP utolsó elnökeként szeptember 13-án kijelentette: „A reformköröket olyanoknak tekintem, hogy elősegítik a párt politikai-eszmei tisztázását és a jövőbeni centrum kialakulását.” Október 8-án, az akkor alapított MSZP első elnökeként így nyilatkozott: „Az MSZP az MSZMP-n belüli reformtörökvések örökösének tekintí magát.” Elnök

és pártja így és ennyiben képviselte a változást és a folytonosságot. Ország és nemzet, történelem és hagyomány mintha nem is létezett volna körülöttük.

Ott és akkor váltak el az esélyek a hazai erőterben. Az irányok és a következmények utólag mutatkoztak meg. Szó szerint élet-halál fontosságúvá mélyült az az ellentét, hogy ami korszerű és elérhető, azt többnyire nemzetek feletti tőkepiaci csoportok terjesztik – ezzel szemben a nemzeti tulajdon kiszorul a hazai korszerű és elérhető kínálatból. Ez az ellentét az értékek képviseletében és kínálatában is érvényesül. Philip Kotler megfigyelése szerint ugyebár az „internetes trend második természeté válik”. Sajnos, nincs erre cáfolat. De azért a természetes emberi és közösségi indítékok és kötődések is élnek, éldegélnek. Nem mondhatunk le arról az esélyről sem, hogy ebben az értékkörben a jövőben széles erők bontakoznak ki.

Egy részt itt az 1956-os nemzedék forradalmi szárnya is vállal. Megtanult együttélni a történelemmel, és éppen arról tesz tanúságot, hogy a történelemből sehol soha senki nem vonulhat ki. Egyén és közösség értékválasztása tehát nem lehet független a történelmi viszonylatoktól. Ez a nemzedéki csoport ugyan búcsúzik, de változatlanul a nemzet hűségében búcsúzik. Megérdemelné már ugyan a küzdelem nélküli életet, de még küzd a nemzet értékének kiteljesedéséért. Saját magatartását nem emeli mércévé. De elítéli azok magatartását, akik a nemzeti kötődés és érték elismertetéséért méltatlan küzdelemre kényszerítették és kényszerítik. Akik ebben tagadással és meghamisítással még ma is kikényszerítik a küzdelmet, azoknak viselniük kell a felelősséget a történelem előtt.